

**Міністерство освіти і науки України  
Рівненський державний гуманітарний університет  
Інститут психології та педагогіки  
Кафедра вікової та педагогічної психології  
Кафедра загальної психології та психодіагностики**

## ***Студентський науковий альманах***

(Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих науковців "Гендерні аспекти розвитку самосвідомості в онтогенезі"  
Рівне, 15-16 квітня 2010 р.)

**Рівне, 2010**

Студентський науковий альманах. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих науковців "Гендерні аспекти розвитку самосвідомості в онтогенезі". Рівне, 15-16 квітня 2010 р. – Рівне: РДГУ, 2010. – 198 с.

**Редакційна колегія:**

**Павелків Р.В.** - доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, директор Інституту психології і педагогіки РДГУ, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Інституту психології та педагогіки РДГУ, Заслужений працівник освіти України – співголова;

**Воробйов А.М.** – кандидат педагогічних наук, професор, перший проректор РДГУ, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики Інституту психології та педагогіки РДГУ, Заслужений працівник освіти України - співголова

**Безлюдна В.І.** - професор кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

**Корчакова Н.В.** – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

**Созонюк О.С.** – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

**Яцюк Н.О.** – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Матеріали обговорені та рекомендовані до друку на засіданні науково-методичної ради психолого-природничого факультету РДГУ. Протокол № \_\_\_\_\_ від \_\_\_\_\_ 2010 р.

УДК159.922.1:347.637-057.875

**ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕНЬ СТУДЕНТІВ ПРО  
ВІДПОВІДАЛЬНЕ БАТЬКІВСТВО**

**Оксенчук Оксана, студентка 5 курсу**

*Керівник: кандидат психологічних наук, доцент Яцюк Н.О.*

*Рівненський державний гуманітарний університет*

Відповідальне батьківство – термін, який не так давно з'явився у науковому обігу. Проте актуальність подібних досліджень не викликає сумнівів. Усвідомлене батьківство – якість особистості, яка не виникає спонтанно з моменту народження дитини, вона проходить тривалий шлях розвитку. Тому такими актуальними є питання виявлення та формування адекватних явлень про відповідальне батьківство у студентської молоді.

У сучасній психолого-педагогічній літературі «відповідальне батьківство» розуміють як інтегративну якість особистості людини, що відображає адекватне сприйняття нею сукупності вимог, обов'язків, соціальних стандартів поведінки, які регламентують і забезпечують успішне створення та функціонування молоді сім'ї та здійснення батьківських ролей [2,19].

Молодь, котра готується до шлюбу, повинна знати насамперед роль дітей в подружньому житті: про те, що діти позитивно впливають на сім'ю, на родинне життя; урізноманітнюють і збагачують міжособистісні зв'язки в сім'ї; розширюють сферу її інтересів і потреб; дають батькам емоційне вдоволення уже фактом своєї появи на світ, а ще більше - своїми успіхами, неповторною діяльністю; дають можливість батькам ніби повертатися до своїх дитячих років, пережити знову пройдені етапи життя; задовольняють почуття материнства і батьківства, дають можливість жінкам і чоловікам відчувати насолоду від переживання цих високих почуттів; цементують єдність поколінь, підносять престиж сім'ї як мікросередовище суспільства. Як би не кохали подружжя один одного, вони не можуть бути щасливими, якщо у них немає дітей [1,78].

Батьківство – одна з ліній особистісної самореалізації, а однією з передумов успішності її розвитку є формування адекватного ставлення до материнства і батьківства. Материнство поглиблює моральні почуття, посилює почуття до чоловіка-батька її дитини. Жінка-матір більше усвідомлює і переживає свою гідність. Факт материнства взагалі дуже корисно впливає на ступінь особистісної зрілості жінки. Ті жінки, які з тих чи інших причин не могли стати матерями, у порівнянні з жінками, що народили дитину, мають

схильність концентрувати увагу на функціонуванні власного тіла з відчуттям його неповноцінності. Окрім цього, вони можуть відчувати зниження енергетичного потенціалу, погіршення настрою, їм властивий стан неспокою, лякливості, непевності, приглушення чуттєвості [3,23].

Загальна картина сімейних стосунків і всього життя у сім'ї багато в чому визначається тим, як люди уявляють собі батьківство ще до того, як вони реально стали батьками. Батьківство є базовим життєвим призначенням, важливим станом і значною соціально-психологічною функцією кожної людини. В розвинутій формі батьківство включає: ціннісні орієнтації шлюбних партнерів; батьківські установки й очікування; батьківське ставлення; батьківські почуття; батьківську відповідальність; стиль сімейного виховання. З цієї точки зору уявлення про відповідальне батьківство будуть аналізуватися як єдність когнітивних та емоційно-оцінних компонентів.

З метою виявлення когнітивних та емоційних аспектів уявлень про відповідальне батьківство студентів було проведено дослідження на базі II курсу педагогічного та фізико-технологічного факультетів РДГУ. Вибірку становили 30 чоловік, з них 16 дівчат та 14 хлопців. У роботі були використані методики: «Малюнок сім'ї» для дослідження емоційно-оцінного аспекту уявлень про відповідальне батьківство та анкета для виявлення когнітивних уявлень студентської молоді про майбутнє батьківство.

Емпіричне вивчення емоційного аспекту уявлень студентів про відповідальне батьківство свідчить, що студенти уявляють повноцінну сім'ю за наявності дітей. Більший контакт між членами сім'ї можна побачити на малюнках дівчат, ніж хлопців. Дівчата уявляють свою сім'ю без дітей, тобто деякий час можна пожити без них, в той час для хлопців не існує сім'ї без дітей.

56 % обстежуваних вважають, що батьківство – це система цінностей, приклад для наслідування і метод самопізнання, відповідальність, любов до своїх дітей, терплячість, інші студенти думають, що це є наявність дітей, чоловіка і жінки (34%), а решта 10 % досліджуваних взагалі не відповіли. Якщо порівняти уявлення про батьківство хлопців та дівчат, то можна сказати, що для дівчат - це насамперед є матеріальне забезпечення, відповідальність за дітей, турбота за них, а для чоловіків насамперед - це цінність, благополуччя, щаслива сім'я.

Серед мотивів вступу в шлюб з 6 тверджень чітко простежується така закономірність: головним мотивом вступу до

шлюбу є духовно-емоційний. Це мрія бути коханою чи коханим, «пошук духовно близької душі», «прагнення мати опору в житті». Наступну групу за значимістю мотивів можна умовно об'єднати як мотиви, що відображають виховну діяльність сім'ї та самоствердження, самовираження особистості. Сюди можна віднести твердження: «Бажання виховати дітей в шлюбі» та «Звільнення з-під опіки батьків». І остання група мотивів - фінансові або матеріальні. Це такі твердження як: «Бажання поліпшити житлові умови» та «Прагнення поліпшити матеріальне благополуччя». Цю групу мотивів більше підтримали хлопці, ніж дівчата.

На думку студентів, вступ у шлюб можуть ускладнювати: завищений рівень вимог до психологічної сумісності й духовної близькості з партнером (13%), негативний досвід створення сім'ї (17%), небажання партнера мати дітей (53%) та надмірна обачність і розважливість в ухваленні рішення про вступ до шлюбу (17%). Обстежувані вважають, що жінка повинна створити комфорт в сім'ї, як для чоловіка, так і для дітей, вона має турбуватися про все, дати дітям материнську турботу, але все ж таки батько повинен допомагати у всьому, хоча так вважає не кожен. На думку дівчат, батьки повинні підтримувати своїх дітей незалежно від ситуації та причини, тоді діти будуть більш комфортно почуватися в соціальному оточенні. Так вважає більшість досліджуваних (77%), інші невпевнені (13%).

Як показують результати дослідження, почуття відповідальності стосовно майбутньої дитини у хлопців та дівчат проявляються неоднаково. Можна констатувати, що чоловіки і жінки в поняття відповідальності вкладають різний зміст. Для чоловіка відповідальність відносно дитини, сім'ї - це передовсім матеріальне забезпечення, тобто створення матеріальних благ, фізичного комфорту сім'ї. Для жінки відповідальність полягає в створенні сприятливої атмосфери в домі, душевного комфорту.

Виявлені особливості уявлень про відповідальне батьківство студентської молоді свідчать про доцільність здійснення спеціальної роботи з формування таких уявлень. Одним з продуктивних напрямків такої роботи є соціально-психологічний тренінг, спрямований на розвиток когнітивних та емоційно-оцінних складових цих та уявлень та навичок відповідального батьківства. Розробка та аналіз ефективності такої програми буде предметом наших подальших досліджень.

### **Література**

1. Богініч О.Л. *Готовність батьків до народження дітей* (О.Л. Богініч) // *Оновлення змісту, форм та методів навчання і*

*виховання в закладах освіти. – Рівне: РДГУ, 2004. – Вип. 29. – С. 75 – 79.*

2. *Дзюбо Л. Усвідомлене та відповідальне батьківство як передумова повноцінного сімейного виховання / Л. Дзюбо // Психолог: всеукраїнська газета для вчителів. – Київ, 2005. - №28. – С. 18-20.*

3. *Доброєр О. Відповідальне батьківство: роль і значення чоловіка для виховання дитини / О. Доброєр // Психолог: всеукраїнська газета для вчителів. – Київ, 2009. - №36. – С.22-24.*

УДК 159.922.1

### **ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРИВОЖНОСТІ ЖІНОК ЗРІЛОГО ВІКУ**

**Осьмак Любов, кандидат психологічних наук, доцент**

*Рівненський інститут слов'янознавства Київського славистичного  
університету*

Досягнення жінкою зрілого віку обумовлює зміну ставлення до себе, до навколишньої дійсності, загалом переосмислення власного життя. Цей етап у житті жінки психологи називають періодом „спущеного гнізда” – діти одружуються, залишають батьків і будують власні сім'ї. Жінки залишаються без своїх звичних турбот, у деяких із них з'являються ознаки переживання соціального і екзистенційного „вакууму”. Часто жінки змушені шукати новий сенс життя. Період зрілості провокує появу ряду і інших чинників, які теж можуть мати психотравмуючий характер: зміна зовнішності, зниження сексуальної активності, поява симптомів ПКС. Як наслідок – загострення внутрішніх конфліктів внаслідок усвідомлення нереалізованих мрій чи недосягнутих цілей. Процес старіння, який починається у цьому віці, провокує незадоволення жінки собою, переживання втрати привабливості. Усі ці чинники часто обумовлюють зниження самооцінки, зростання показників тривожності, що вказує на психологічну неготовність жінки до адекватного прийняття небажаних для неї вікових змін.

Одним із базових проявів емоційного реагування жінок на власні вікові зміни є тривожність. У психологічних дослідженнях вона визначається як індивідуально-психологічна особливість, яка виявляється у схильності людини до переживання стану тривоги при очікуванні несприятливого розвитку подій [1; 3]. У сучасній психології домінує теорія про природну основу тривожності, яка формується у процесі життя під впливом соціальних та особистісних причин. У

## З М І С Т

ПЕРЕДМОВА.....3

### Розділ 1. ФЕНОМЕНОЛОГІЯ САМОСВІДОМОСТІ

**Багай Б., Павелків Р.В.** Теоретичні аспекти становлення Я-концепції у молодшому шкільному віці.....4

**Антонець О.** Самосвідомість і її структура.....7

**Бенедюк О.** Шляхи самопізнання особистості.....10

**Габрієль К.** Образ фізичного «Я» як детермінанта індивідуального стилю поведінки в соціальних контактах.....13

**Захарчук М.** Генезис самосвідомості дитини.....15

**Корольчук І.** Розвиток уявлень про саморегуляцію.....16

**Кравчук Я.** Розвиток моральної саморегуляції у молодшому шкільному віці.....19

**Кулаков Р.** Самооцінка та рівень домагань як складові професійного самовизначення старшокласників.....21

**Левшунова К.** Дослідження саморегуляції.....25

**Майстренко Є.** Детермінація Я-концепції дитини.....28

**Манзик О.** Вимірювання самооцінки особистості.....30

**Мариніч О.** Особливості розвитку самооцінки у дошкільному віці.....32

**Мартинюк Т.** Психологічний аналіз розвитку самосвідомості особистості молодшого школяра.....35

**Марчук В.** Особистісна рефлексія як засіб активізації пізнавальної активності підлітків.....39

**Онищук О.** Загальна характеристика самопізнання як процесу.....42

**Орел В.** Цілі й мотиви самопізнання.....44

**Осипчук О.** Сфери і області самопізнання.....46

**Пархомей К., Корчакова Н.В.** Поняття Я-концепції.....48

**Прит Т., Безлюдна В.І.** Способи і засоби самопізнання.....50

**Ревко Н.** Розвиток самопізнання у дитячому віці.....53

**Смоляк А.** Феномен відношення людини до себе.....55

**Тимощук С.** Дитячо-батьківські стосунки та їх вплив на ставлення дитини до себе.....58

**Ходневич Н., Безлюдна В.І.** Формування Я-концепції дитини на різних стадіях розвитку.....61

**Хомич І.** Передумови формування самооцінки молодших школярів...63

**Шпинюк В.** Розвиток Его-ідентичності в дитячому віці.....66

## РОЗДІЛ 2. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ САМОСВІДОМОСТІ

<b>Безлюдна В.</b> Гендерні аспекти розвитку Я-фізичного на висхідному етапі онтогенезу.....	69
<b>Беднарська І.</b> Гендерна соціалізація особистості.....	71
<b>Гірак І.</b> Психологічний аналіз гендерних відмінностей адиктивної поведінки осіб юнацького віку.....	74
<b>Забрідня О., Яцюк Н.О.</b> Психологічний аналіз суб'єктивних чинників емоційного вигорання майбутніх педагогів (гендерні аспекти).....	81
<b>Карнаух В.</b> Гендерні аспекти формування адиктивної поведінки у підлітків.....	84
<b>Корчакова Н.</b> Усвідомлене батьківство як напрям психології самосвідомості.....	88
<b>Князєва А.</b> Особливості гендерного спілкування в дошкільному віці.....	91
<b>Мартинюк В.</b> Гендерні відмінності реагування на конфліктну ситуацію учнів старшого шкільного віку.....	93
<b>Назарець Л.</b> Динаміка розвитку пізнавальних інтересів підлітків з урахуванням гендерних відмінностей.....	96
<b>Оксенчук О.</b> Гендерні особливості уявлень студентів про відповідальне батьківство.....	100
<b>Осьмак Л.</b> Психологічні особливості тривожності жінок зрілого віку.....	103
<b>Пінаєва М.</b> Соціальна диференціація гендерної ролі.....	106
<b>Руденко Н.</b> Гендерні аспекти дослідження етнічної толерантності підлітків.....	109
<b>Созонюк О.</b> Вплив гендерних стереотипів на процес становлення особистості дівчат-підлітків.....	111
<b>Тендюк І.</b> Особливості статево-рольових уявлень в дошкільному віці.....	114
<b>Тоюнда О.</b> Вплив сімейних традицій на ставлення молоді до проблем гендерної рівності.....	118
<b>Ямницький О.</b> Особливості формування гендерних схем у процесі статево-рольової соціалізації дітей.....	121



Наукове видання

**СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ АЛЬМАНАХ**  
**Серія ПСИХОЛОГІЯ**

**Випуск 4**

Заснований у 2008 р.

Відповідальні за підготовку збірника до видання – проф. Павелків Р.В.,  
проф. Безлюдна В.І.

Комп'ютерна верстка Юрчук О.С.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31  
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра вікової та  
педагогічної психології (к. 325, тел. 63-44-92)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі Рівненського  
державного гуманітарного університету 33028 м. Рівне, вул.  
С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ АЛЬМАНАХ. Серія «Психологія». -  
Випуск 4. - Рівне: РДГУ, 2010. — 197 с.

**ISBN 966 — 7281 — 07 — 8.**

**Збірник містить статті з актуальних проблем психології самосвідомості. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.**

УДК: 159.922:316.612

ББК 74.20